TEISINGUMO TEISMO (antroji kolegija) sprendimas

2018 m. rugsėjo 20 d.*

„Prašymas priimti prejudicinį sprendimą – Vartotojų apsauga – Nesąžiningos sąlygos – Direktyva 93/13/EEB – Taikymo sritis – 1 straipsnio 2 dalis – Įstatymų ar kitų teisės aktų privalomosios nuostatos – 3 straipsnio 1 dalis – Sąvoka „sutarties sąlyga, dėl kurios nebuvo atskirai derėtasi“ – Į sutartį po jos sudarymo dėl nacionalinės teisės aktų leidėjo įsikišimo įtraukta sąlyga – 4 straipsnio 2 dalis – Aiški ir suprantama sąlygos formuluotė – 6 straipsnio 1 dalis – Nacionalinio teismo atliekamas sutarčių sąlygų nesąžiningumo nagrinėjimas *ex officio* – Komercinės veiklos vykdytojo ir vartotojo sudaryta paskolos, išreikštos užsienio valiuta, sutartis“

Byloje C-51/17

dėl *Fővárosi Ítélőtábla* (Budapešto-sostinės apygardos apeliacinis teismas, Vengrija) 2017 m. sausio 17 d. nutartimi, kurią Teisingumo Teismas gavo 2017 m. vasario 1 d., pagal SESV 267 straipsnį pateikto prašymo priimti prejudicinį sprendimą byloje

OTP Bank Nyrt.,

OTP Faktoring Követeléskezelő Zrt.

prieš

Teréz Ilyés,

Emil Kiss

TEISINGUMO TEISMAS (antroji kolegija),

kurį sudaro kolegijos pirmininkas M. Ilešič, teisėjai A. Rosas, C. Toader, A. Prechal (pranešėja) ir E. Jarašiūnas,

generalinis advokatas E. Tanchev,

posėdžio sekretorius I. Illéssy, administratorius,

atsižvelgęs į rašytinę proceso dalį ir įvykus 2018 m. vasario 22 d. posėdžiui,

išnagrinėjęs pastabas, pateiktas:

– *OTP Bank Nyrt.* ir *OTP Faktoring Követeléskezelő Zrt.*, atstovaujamų *ügyvéd* A. Lendvai,

– T. Ilyés ir E. Kiss, atstovaujamų *ügyvéd* P. Dantesz,

* Proceso kalba: vengrų.

– Vengrijos vyriausybės, atstovaujamos M. Z. Fehér,

– Lenkijos vyriausybės, atstovaujamos B. Majczyna,

– Europos Komisijos, atstovaujamos A. Tokár ir A. Cleenewerck de Crayencour,

susipažinęs su 2018 m. gegužės 3 d. posėdyje pateikta generalinio advokato išvada,

priima šį

Sprendimą

1 Prašymas priimti prejudicinį sprendimą pateiktas dėl 1993 m. balandžio 5 d. Tarybos direktyvos 93/13/EEB dėl nesąžiningų sąlygų sutartyse su vartotojais (OL L 95, 1993, p. 29; 2004 m. specialusis leidimas lietuvių k., 15 sk., 2 t., p. 288) 1 straipsnio 2 dalies, 3 straipsnio 1 dalies ir 4 straipsnio 2 dalies, taip pat dėl šios direktyvos priedo 1 punkto i papunkčio išaiškinimo.

2 Šis prašymas pateiktas nagrinėjant *OTP Bank Nyrt.* ir *OTP Faktoring Követeléskezelő Zrt.* (toliau kartu – *OTP Bank*) ginčą su Teréz Ilyés ir Emil Kiss (toliau kartu – paskolos gavėjai) dėl prašymo pripažinti nesąžiningomis tam tikras Šveicarijos frankais (CHF) išreikštos paskolos, suteiktos ir grąžintos Vengrijos forintais (HUF), sutarties sąlygas.

Teisinis pagrindas

Sąjungos teisė

3 Pagal Direktyvos 93/13 13 konstatuojamąją dalį:

„kadangi daroma prielaida, jog valstybių narių įstatymų ar kitų teisės aktų nuostatose, kurios tiesiogiai ar netiesiogiai nustato su vartotojais sudaromų sutarčių sąlygas, nėra nesąžiningų sąlygų; kadangi dėl to, atrodo, kad nėra būtina kontroliuoti kaip vykdomos tos sąlygos, kurios atspindi įstatymų ar kitų teisės aktų privalomąsias nuostatas ir tarptautinių konvencijų, prie kurių valstybės narės arba [Europos Sąjunga] yra prisijungusios, principus ar nuostatas; kadangi tuo požiūriu 1 straipsnio 2 dalyje pateikiama formuluotė „įstatymų ar kitų teisės aktų privalomosios nuostatos“ numato ir normas, kurios pagal įstatymą yra taikomos susitariančioms šalims, jei nebuvo susitarta kitaip“.

4 Šios direktyvos 1 straipsnio 2 dalyje nustatyta:

„Sutarčių sąlygoms, atspindinčioms įstatymų ar kitų teisės aktų privalomąsias nuostatas ir tarptautinių konvencijų, prie kurių yra prisijungusios valstybės narės ar [Sąjunga], nuostatas ar principus, ypač transporto srityje, šios direktyvos nuostatos nėra taikomos.“

5 Minėtos direktyvos 3 straipsnis suformuluotas taip:

„1. Ta sutarties sąlyga, dėl kurios nebuvo atskirai derėtasi, yra laikoma nesąžininga, jeigu pažeidžiant sąžiningumo reikalavimą dėl jos atsiranda ryškus neatitikimas tarp iš sutarties kylančių šalių teisių ir pareigų vartotojo nenaudai.

2. Visada yra laikoma, kad dėl sąlygos nebuvo atskirai derėtasi, jeigu ji buvo parengta iš anksto, ir vartotojas dėl to negalėjo padaryti įtakos sąlygos esmei, ypač iš anksto suformuluotos tipinės sutarties atveju.

<…>

3. Priede pateikiamas orientacinis ir neišsamus sąlygų, kurias galima laikyti nesąžiningomis, sąrašas.“

6 Tos pačios direktyvos 4 straipsnyje išdėstyta:

„1. Nepažeidžiant 7 straipsnio, sutarties sąlygos nesąžiningumas vertinamas, atsižvelgiant į prekių ar paslaugų, dėl kurių buvo sudaryta sutartis, pobūdį, ir sutarties sudarymo metu nurodant visas sutarties sudarymo aplinkybes ir visas kitas tos sutarties arba kitos sutarties, nuo kurios ji priklauso, sąlygas. [Nepažeidžiant 7 straipsnio, sutarties sąlygos nesąžiningumas vertinamas atsižvelgiant į prekių ar paslaugų, dėl kurių buvo sudaryta sutartis, pobūdį ir remiantis sudarant sutartį buvusiomis visomis aplinkybėmis ir visomis kitomis tos sutarties arba kitos sutarties, nuo kurios ji priklauso, sąlygomis].

2. Sąlygų nesąžiningumo vertinimas nėra susijęs nei su pagrindinio sutarties dalyko apibrėžimu, nei su kainos ir atlygio adekvatumu mainais suteiktoms paslaugoms ar prekėms, jei šios sąlygos pateikiamos aiškia, suprantama kalba.“

7 Direktyvos 93/13 6 straipsnio 1 dalyje nustatyta:

„Valstybės narės nustato, kad nesąžiningos sąlygos naudojamos sutartyje, kurią pardavėjas ar tiekėjas sudaro su vartotoju taip, kaip numatyta jų nacionalinės teisės aktuose, nebūtų privalomos vartotojui [kad sutartyje, kurią pardavėjas ar tiekėjas sudaro su vartotoju, naudojamos nesąžiningos sąlygos nacionalinės teisės aktuose nustatytomis sąlygomis] nebūtų privalomos vartotojui, ir kad sutartis ir toliau būtų šalims privaloma tomis sąlygomis, jei ji gali išlikti be nesąžiningų nuostatų.“

8 Šios direktyvos 7 straipsnio 1 dalis suformuluota taip:

„Valstybės narės užtikrina, kad vartotojų ir konkurentų naudai egzistuotų pakankamos ir veiksmingos priemonės, užkertančios kelią nuolatiniam nesąžiningų sąlygų naudojimui sutartyse, pardavėjų ar tiekėjų sudaromose su vartotojais.“

9 Direktyvos 93/13 priedo „3 straipsnio 3 dalyje nurodytos sąlygos“ 1 punkto i papunktis suformuluotas taip:

„Sąlygos, kurių tikslas arba rezultatas:

<…>

i) sąlygas, su kuriomis vartotojas neturėjo realios galimybės susipažinti iki sutarties sudarymo, padaryti jam neatšaukiamai privalomomis;

<…>“

Vengrijos teisė

Įstatymas dėl kredito įstaigų

10 *Hitelintézetekről és a pénzügyi vállalkozásokról szóló 1996. évi CXII. törvény* (1996 m. Įstatymas Nr. CXII dėl kredito ir finansų įstaigų; toliau – Įstatymas dėl kredito įstaigų) 203 straipsnyje nustatyta:

„1. Finansų įstaiga turi aiškiai ir suprantamai informuoti tiek esamus, tiek būsimus klientus apie naudojimosi paslaugomis, kurias ji teikia, sąlygas, taip pat apie tų sąlygų pakeitimus. <…>

<…>

6. Kai sutartys sudaromos su klientais mažmenininkais dėl paskolos užsienio valiuta suteikimo arba jose numatyta teisė pasirinkti nupirkti nekilnojamąjį turtą, kredito įstaiga turi paaiškinti klientui riziką, kuri jam tenka vykdant sutartį, o klientas savo parašu turi patvirtinti, kad tai suprato.“

Įstatymas DH 1

11 *Kúriának a pénzügyi intézmények fogyasztói kölcsönszerződéseire vonatkozó jogegységi határozatával kapcsolatos egyes kérdések rendezéséről szóló 2014. évi XXXVIII. törvény* (2014 m. Įstatymas Nr. XXXVIII, kuriuo reglamentuojami tam tikri aspektai, susiję su *Kúria* (Aukščiausiasis Teismas, Vengrija) sprendimu, suvienodinančiu teismų praktiką dėl finansų įstaigų su vartotojais sudarytų paskolos sutarčių; toliau – Įstatymas DH 1) 1 straipsnio 1 dalyje nustatyta:

„Šis įstatymas taikomas paskolos sutartims, su vartotojais sudarytoms nuo 2004 m. gegužės 1 d. iki šio įstatymo įsigaliojimo dienos. Taikant šį įstatymą į sąvokos „vartojimo paskolos sutartis“ taikymo sritį patenka bet kokia kredito ar paskolos sutartis užsienio valiuta (susieta su užsienio valiuta ar ja sudaryta ir grąžinama Vengrijos forintais) arba Vengrijos forintais finansų įstaigos ir vartotojo sudaryta finansinės nuomos sutartis, jeigu joje nustatytos standartinės sutarties sąlygos arba bet kokios sutarties sąlygos, dėl kurių nesiderėta atskirai, ir 3 straipsnio 1 dalyje arba 4 straipsnio 1 dalyje numatyta išlyga.“

12 Šio įstatymo 3 straipsnio 1, 2 ir 5 dalyse išdėstyta:

„1. Negaliojančios yra tos su vartotojais sudarytų paskolos sutarčių sąlygos, pagal kurias finansų įstaiga, išmokėdama finansavimo ar suteiktos paskolos išperkamosios nuomos objektui įsigyti sumą, taiko užsienio valiutos pirkimo kursą, o apskaičiuodama mėnesines įmokas – valiutos pardavimo kursą arba valiutos keitimo kursą, kuris skiriasi nuo taikyto išmokant paskolą, išskyrus sutarties sąlygas, dėl kurių derėtasi atskirai.

2. Vietoj 1 dalyje nurodytos negaliojančios sąlygos ir nepažeidžiant 3 dalies nuostatų, kiek tai susiję su paskolos sumos išmokėjimu ir jos grąžinimu (įskaitant mėnesinių įmokų, visų administravimo mokesčių, rinkliavų ir komisinių mokesčių užsienio valiuta mokėjimą), taikomas nacionalinio banko nustatytas oficialus atitinkamos valiutos keitimo kursas.

<…>

5. Kredito įstaiga turi pateikti vartotojui paskolos įvertinimo ataskaitą, kaip to reikalaujama pagal specialiojo įstatymo nuostatas.“

13 Minėto įstatymo 4 straipsnyje nustatyta:

„1. Kiek tai susiję su paskolos sutartimis, sudarytomis su vartotojais, kuriose numatyta teisė vienašališkai pakeisti sutartį, laikoma nesąžininga bet kuri tokioje sutartyje įtvirtinta sąlyga (išskyrus tas, dėl kurių derėtasi atskirai), pagal kurią leidžiama vienašališkai padidinti palūkanas, administravimo mokesčius ir rinkliavas. <…>

2. 1 dalyje nurodyta sutarties sąlyga yra negaliojanti, jei finansų įstaiga nepradėjo civilinės bylos <…> arba jei teismas atmetė ieškinį ar nutraukė bylą, nebent dėl sutarties sąlygos galima pradėti <…> teismo procesą, bet jis nepradėtas arba, jeigu buvo pradėtas, teismas nepadarė išvados, kad sutarties sąlyga yra negaliojanti pagal 2a dalį.

2a. 1 dalyje nurodyta sutarties sąlyga yra negaliojanti, jei teismas jos negaliojimą nustatė remdamasis specialiu įstatymu dėl paskolos įvertinimo ataskaitos byloje, kurią gindama viešąjį interesą pradėjo priežiūros institucija.

3. 2 ir 2a dalyse numatytais atvejais finansų įstaiga su vartotoju parengia paskolos įvertinimo ataskaitą paisydami specialiame įstatyme nustatytos tvarkos.“

Įstatymas DH 2

14 Iš nutarties dėl prašymo priimti prejudicinį sprendimą matyti, kad, priimdamas *Kúriának a pénzügyi intézmények fogyasztói kölcsönszerződéseire vonatkozó jogegységi határozatával kapcsolatos egyes kérdések rendezéséről szóló 2014. évi XXXVIII. törvényben rögzített elszámolás szabályairól és egyes egyéb rendelkezésekről szóló 2014. évi XL. törvény* (2014 m. Įstatymas Nr. XL dėl taisyklių, taikytinų 2014 m. Įstatyme Nr. XXXVIII, kuriame reglamentuojami tam tikri aspektai, susiję su *Kúria* (Aukščiausiasis Teismas) sprendimu, suvienodinančiu teismų praktiką dėl finansų įstaigų su vartotojais sudarytų paskolos sutarčių, numatytai paskolos grąžinimo ataskaitai; toliau – Įstatymas DH 2), Vengrijos įstatymų leidėjas, be kita ko, įpareigojo kredito įstaigas finansiškai įvertinti vartotojų pagal nesąžiningas sutarties sąlygas permokėtas įmokas.

Įstatymas DH 3

15 *Az egyes fogyasztói kölcsönszerződések devizanemének módosulásával és a kamatszabályokkal kapcsolatos kérdések rendezéséről szóló 2014. évi LXXVII. törvény* (2014 m. Įstatymas Nr. LXXVII, kuriame reglamentuojami įvairūs klausimai, susiję su valiutos, kuria išreikštos tam tikros su vartotojais sudarytos paskolos sutartys, pakeitimu, ir nustatomos taisyklės, susijusios su palūkanomis; toliau – Įstatymas DH 3) 3 straipsnio 1 dalyje nustatyta:

„Su vartotojais sudarytos paskolos sutartys automatiškai pakeičiamos, kaip tai numatyta šiame įstatyme.“

16 Šio įstatymo 10 straipsnyje nustatyta:

„Kiek tai susiję su hipoteka užtikrintomis paskolos užsienio valiuta sutartimis ir hipoteka užtikrintomis paskolos sutartimis, kuriose remiamasi užsienio valiuta, paskolą suteikusi kredito įstaiga privalo iki pasibaigiant terminui, per kurį ji turi pateikti paskolos įvertinimo ataskaitą pagal [Įstatymą DH 2], konvertuoti į paskolą Vengrijos forintais skolą, dar nesumokėtą pagal su vartotojais sudarytą hipoteka užtikrintos paskolos užsienio valiuta sutartį arba hipoteka užtikrintos paskolos sutartį, kurioje remiamasi užsienio valiuta, arba bendrą pagal šią sutartį susidarančią skolą (įskaitant palūkanas, rinkliavas, komisinius ir administravimo mokesčius, padengiamus užsienio valiuta), apskaičiuotą remiantis paskolos įvertinimo ataskaita, parengta pagal [Įstatymą DH2]. Atliekant tokį konvertavimą taikomas vartotojui palankesnis vienas iš toliau nurodytų atitinkamą datą galiojęs keitimo kursas:

a) atitinkamos valiutos keitimo kursų, oficialiai Vengrijos nacionalinio banko nustatytų 2014 m. birželio 16 d.–lapkričio 7 d. laikotarpiu, vidurkis arba

b) atitinkamos valiutos keitimo kursas, kurį Vengrijos nacionalinis bankas buvo oficialiai nustatęs 2014 m. lapkričio 7 d.“

Pagrindinė byla ir prejudiciniai klausimai

17 2008 m. vasario 15 d. paskolos gavėjai su *ELLA Első Lakáshitel Kereskedelmi Bank Zrt.*, kurios teises perėmė *OTP Bank*, sudarė paskolos, išreikštos Šveicarijos frankais, tačiau išmokėtos ir grąžintos Vengrijos forintais, sutartį (toliau – nagrinėjama paskolos sutartis). Ši sutartis, užtikrinta savarankiška hipoteka, buvo išreikšta šia valiuta pagal galiojantį dienos keitimo kursą. Šioje paskolos sutartyje buvo numatytas, pirma, skirtingas valiutos keitimo kursas, taikytinas išmokant ir grąžinant paskolą, t. y. pirkimo ir pardavimo kursas, kurį taikė *OTP Bank* ir bankas, kurio teises perėmė *OTP Bank* (toliau – skirtingas valiutos keitimo kursas), ir, antra, teisė vienašališkai paskolos davėjo naudai keisti sutartį: padidinti palūkanų normą, komisinius ir administravimo mokesčius (toliau – vienašališko keitimo teisė).

18 Nagrinėjamos paskolos sutarties 4.7.1. punkte buvo numatyta, kad „paskolos gavėjas turi vykdyti jam tenkančias mokėjimo pareigas, išreiktas paskolos valiuta, atlikdamas lygiaverčius pavedimus Vengrijos forintais į „paskolos“ sąskaitą <…>, atidarytą [*OTP Bank*] dėl šios paskolos. Paskolos gavėjas privalo įvykdyti mokėjimo pareigas vėliausiai paskutinę paskolos grąžinimo termino dieną; taikomas nurodytos valiutos keitimo kursas, paskelbtas remiantis vidaus reglamento nuostatomis, siekiant, kad prieš tai nurodyta sąskaita būtų papildyta vėliausiai paskutinę paskolos grąžinimo termino dieną suma, lygiaverte sumai, išreikštai Vengrijos forintais. Paskolos davėjas konvertuoja į Vengrijos forintus mokėjimus, išreikštus paskolos gavėjo valiuta, pagal šiame punkte nurodytą keitimo kursą ir jis šią sumą įskaito į minėtą „paskolos“ sąskaitą Vengrijos forintais valiuta. <…>“

19 Nagrinėjamos paskolos sutarties 10 punktas „Pareiškimas apie pranešimą dėl rizikos“ suformuluotas taip:

„Kiek tai susiję su paskolos rizika, paskolos gavėjas pareiškia, kad susipažino ir supranta kreditoriaus jam suteiktą išsamią informaciją apie šį veiksnį ir kad suvokia išimtinai jo prisiimamą riziką, susijusią su paskola užsienio valiuta. Dėl rizikos, susijusios su valiutų keitimo kursu, jis aiškiai suvokia, kad tuo atveju, jeigu galiojant sutarčiai pakinta Vengrijos forintų konvertavimo į Šveicarijos frankus kursas ir tokie pokyčiai yra nepalankūs (t. y. tuo atveju, kai Vengrijos forintų keitimo kursas sumažėja, atsižvelgiant į oficialųjį keitimo kursą paskolos suteikimo momentu), taip pat gali labai padidėti įmokų sumos užsienio valiuta, kurios mokėtinos Vengrijos forintais. Pasirašydamas šią sutartį paskolos gavėjas patvirtina, kad supranta, jog visapusiškai prisiima tokios rizikos ekonomines pasekmes. Be to, jis pareiškia, kad rūpestingai įvertino galimas pasekmes, susijusias su valiutos keitimo kurso rizika, ir su jomis sutinka, įvertinęs savo mokumą ir finansinę padėtį, ir kad negalės pateikti skundo bankui dėl rizikos, susijusios su valiutos keitimo kursu.“

20 2013 m. gegužės 16 d. paskolos gavėjai pareiškė *Fővárosi Törvényszék* (Budapešto sostinės teismas, Vengrija) ieškinį dėl nagrinėjamos paskolos sutarties panaikinimo, motyvuodami, be kita ko, tuo, kad jie negalėjo įvertinti valiutos keitimo rizikos dydžio, nes aptariama sutarties sąlyga nebuvo suformuluota aiškiai ir suprantamai.

21 Be to, 2013 m. liepos 22 d. *OTP Bank* nutraukė šią sutartį dėl to, kad jos paskolos gavėjai neįvykdė.

22 *OTP Bank* teigimu, bankas, kurio teises *OTP Bank* perėmė, visiškai įvykdė savo pareigą informuoti apie riziką, susijusią su valiutos keitimu, kaip to reikalaujama pagal Įstatymo dėl kredito įstaigų 203 straipsnį.

23 *Fővárosi Törvényszék* (Budapešto sostinės teismas) patenkino paskolos gavėjų prašymą 2016 *m.* kovo 11 d. sprendimu. Visų pirma jis nurodė, kad užsienio valiuta išreiktų paskolų sudarymas buvo naudingesnis ir pigesnis nei Vengrijos forintais išreiktos sutartys. Antra, *OPT Bank* dėl latentinės krizės turėjo žinoti, kad rėmimasis Šveicarijos frankais kaip nesaugia valiuta buvo labai rizikingas,

tačiau apie tai neįspėjo paskolos gavėjų. Be to, sutarties sąlyga dėl valiutos keitimo rizikos nebuvo aiški ir suprantama. Tas teismas nusprendė konvertuoti paskolos gavėjų skolos likutį į Vengrijos forintus taip, tarsi nagrinėjama paskolos sutartis būtų sudaryta šia valiuta.

24 *OTB Bank* pareiškė apeliacinį skundą dėl šio sprendimo prašymą priimti prejudicinį sprendimą pateikusiame teisme, t. y. *Fővárosi Ítélőtábla* (Budapešto sostinės apygardos apeliacinis teismas, Vengrija), motyvuodamas tuo, kad pirmosios instancijos teismas neatsižvelgė į Vengrijos teisės nuostatas, įsigaliojusias po to, kai paskolos gavėjai pareiškė ieškinį, t. y. į Įstatymo DH 2 nuostatas, ir į juose įtvirtintus procesinius reikalavimus, kuriuos turi įvykdyti vartotojas, kaip ieškovas, procese, susijusiame su paskolos užsienio valiuta sutartimi.

25 Paskolos gavėjai, priešingai, prašo patvirtinti *Fővárosi Törvényszék* (Budapešto sostinės teismas) sprendimą. Jų teigimu, pagal Įstatymo DH 1 3 straipsnio 1 dalį ir 4 straipsnio 1 dalį iš principo nesąžininga laikoma bet kokia sąlyga, pagal kurią galima nukrypti nuo keitimo kurso arba numatyta vienašališko pakeitimo galimybė, kai kitos sutarties sąlygos, be kita ko, tos, kurios susijusios su informacija dėl valiutos keitimo rizikos, nepatenka į šių nuostatų taikymo sritį ir turi būti vertinamos kiekvienu konkrečiu atveju.

26 Prašymą priimti prejudicinį sprendimą pateikęs teismas primena, kad Įstatymas DH 1 buvo priimtas, pirma, po *Kúria* (Aukščiausiasis Teismas, Vengrija) sprendimo Nr. 2/2014 PJE (*Magyar Közlöny* 2014/91, p. 10975), priimto siekiant vienodai aiškinti civilinės teisės nuostatas, ir, antra, po 2014 m. balandžio 30 d. Sprendimo *Kásler ir Káslerné Rábai* (C-26/13, EU:C:2014:282). Šio įstatymo 3 straipsnio 1 dalyje numatyta, kad negaliojančios yra tos su vartotojais sudarytų paskolos sutarčių sąlygos, pagal kurias taikomas skirtingas valiutos keitimo kursas, dėl kurių nebuvo atskirai derėtasi. Minėtame įstatyme nustatyta, kad tokią sąlygą atgaline data pakeičia sąlyga, numatanti taikyti Vengrijos nacionalinio banko nustatytą oficialų atitinkamos valiutos keitimo kursą.

27 Be to, iš nutarties dėl prašymo priimti prejudicinį sprendimą matyti, kad pirmesniame punkte minėtame sprendime *Kúria* (Aukščiausiasis Teismas) nusprendė, jog „su vartotoju sudarytos paskolos, išreikštos užsienio valiuta, sutarties sąlyga, pagal kurią visa rizika, susijusi su keitimo kursu, tenka vartotojui – kaip atlygis už palankesnę palūkanų normą – yra sutarties sąlyga, susijusi su pagrindine paslauga, kurios nesąžiningas pobūdis paprastai negali būti nagrinėjamas. Galima nagrinėti ir pripažinti šią sąlygą nesąžininga tik tuo atveju, jeigu sutarties sudarymo momentu, taip pat atsižvelgiant į sutarties tekstą ir iš kredito įstaigos gautą informaciją, jos turinys nebuvo suprantamas vidutiniam, pakankamai informuotam ir protingai pastabiam bei rūpestingam vartotojui. Sutarties sąlygos, susijusios su keitimo kurso rizika, yra nesąžiningos, taigi sutartis visiškai arba iš dalies negalioja, jeigu vartotojas dėl netinkamai iš kredito įstaigos gautos informacijos ar vėlavimo gauti tokią informaciją gali iš esmės manyti, kad rizika, susijusi su keitimo kursu, nėra reali arba kad jam tenka tik dalis tokios rizikos.“

28 Be to, Vengrijos teisės aktų leidėjas, priimdamas Įstatymą DH 2, kredito įstaigas įpareigojo apskaičiuoti paskolos grąžinimo ataskaitoje nepagrįstai gautas sumas dėl Įstatymo DH 1 3 ir 4 straipsniuose nurodytų nesąžiningų sąlygų. Savo ruožtu Įstatyme DH 3 buvo numatyta, kad atitinkamos paskolos galutinai konvertuojamos į Vengrijos forintus, taikant jo 10 straipsnyje nustatytą keitimo kursą, siekiant ateityje išvengti rizikos, susijusios su valiutos keitimu.

29 Prašymą priimti prejudicinį sprendimą pateikęs teismas pažymi, kad, priimdamas tokius įstatymus, kaip antai Įstatymą DH 1 ir Įstatymą DH 3, Vengrijos teisės aktų leidėjas siekė išspręsti problemą, susijusią su daug sudarytų paskolų užsienio valiuta sutarčių, be kita ko, panaikindamas valiutų keitimo kursų skirtumus ir numatydamas keitimo kurso, nustatyto Vengrijos nacionalinio banko, taikymą. Vis dėlto tas teismas įspėja, kad nors pastarasis kursas yra palankesnis vartotojui nei tas, kuris numatytas paskolos sutartyje, užsienio valiutos kurso svyravimo palyginus su valiuta, kuria turi būti grąžinta paskola, riziką vis tiek prisiima paskolos gavėjas tuo atveju, jei užsienio valiuta pabrangsta ar nacionalinė valiuta nuvertėja.

30 Vis dėlto, pirma, toks sutarties sąlygų pakeitimas nacionaliniame įstatyme numatytomis nuostatomis, prašymą priimti prejudicinį sprendimą pateikusio teismo teigimu, gali lemti tai, kad šios nuostatos nebepateks į Direktyvos 93/13 taikymo sritį, nes jos nebebus „sutarties sąlyga, dėl kurios nebuvo atskirai derėtasi“, kaip tai suprantama pagal šią direktyvą. Antra, jei šios nuostatos turėtų būti kvalifikuojamos kaip „sutarties sąlyga“, kaip tai suprantama pagal minėtą direktyvą, sąlyga, susijusi su keitimo rizika, galėtų būti priskirta tos pačios direktyvos 1 straipsnio 2 dalyje numatytos išimties taikymo sričiai, nes ji galėtų būti sutarties sąlyga, kuri „atspin[di] įstatymų ar kitų teisės aktų privalomąsias nuostatas“, kaip tai suprantama pagal šią nuostatą, todėl joms nebus taikomos Direktyvos 93/13 nuostatos.

31 Darydamas prielaidą, kad Direktyvos 93/13 1 straipsnio 2 dalyje numatyta išimtis šiuo atveju netaikytina, prašymą priimti prejudicinį sprendimą pateikęs teismas pažymi, kad jis turi įvertinti, ar sąlyga, susijusi su keitimo rizika, yra suformuluota aiškiai ir suprantamai, jei paskolos gavėjai gavo tik bendrą informaciją apie keitimo riziką.

32 Atsižvelgiant į tai prašymą priimti prejudicinį sprendimą pateikusiam teismui kyla abejonių dėl to ar, nagrinėdamas tokią sąlygą, jis gali atsižvelgti ir į kitas galimai nesąžiningas sąlygas, pavyzdžiui, įtvirtintas sutartyje jos sudarymo momentu, net jei jos vėliau buvo panaikintos ir prireikus pakeistos remiantis nacionalinės teisės nuostatomis.

33 Galiausiai dėl nacionalinio teismo nesąžiningų sutarties sąlygų nustatymo *ex officio* prašymą priimti prejudicinį sprendimą pateikęs teismas nurodo, kad *Kúria* (Aukščiausiasis Teismas) Teisingumo Teismo jurisprudenciją aiškino atsižvelgdamas, kaip ir pastarasis, į dispozityvumo principą, kuriuo remdamasis jis priėmė sprendimą dėl ieškinio, atsižvelgdamas į šalių nurodytas faktines aplinkybes ir pateiktus reikalavimus. Todėl prašymą priimti prejudicinį sprendimą pateikęs teismas siekia išsiaiškinti, ar jis turi galimybę ar net pareigą vertinti galimai nesąžiningą sutarties sąlygų, kurių, siekdamas pagrįsti savo reikalavimus, nenurodė ieškovo statusą turintis vartotojas, pobūdį.

34 Šiomis aplinkybėmis *Fővárosi Ítélőtábla* (Budapešto sostinės regiono apeliacinis teismas) nutarė sustabdyti bylos nagrinėjimą ir pateikti Teisingumo Teismui šiuos prejudicinius klausimus:

„1. Ar sutarties sąlyga, pagal kurią su valiutos keitimo kursu susijusi rizika tenka vartotojui ir kuri, panaikinus nesąžiningą sutarties sąlygą, kurioje buvo numatytas valiutos pirkimo ir pardavimo kursų skirtumas ir pareiga prisiimti atitinkamą keitimo kurso riziką, tapo *ex tunc* veikiančios sutarties dalimi dėl teisės aktų leidėjo įsikišimo po to, kai kilo ginčų dėl negaliojimo, kurie turėjo įtakos dideliam sutarčių skaičiui, laikytina sąlyga, dėl kurios nebuvo atskirai derėtasi, kaip ji suprantama pagal Direktyvos 93/13 3 straipsnio 1 dalį, ir dėl to patenka į Direktyvos 93/13 taikymo sritį?

2. Jeigu sutarties sąlyga, pagal kurią su valiutos keitimo kursu susijusi rizika tenka vartotojui, patenka į Direktyvos 93/13 taikymo sritį, ar Direktyvos 93/13 1 straipsnio 2 dalyje numatyta išimtis turi būti aiškinama taip, kad ji apima sutarties sąlygą, kuri atitinka imperatyvias nacionalinės teisės aktų nuostatas, kaip tai suprantama pagal [2013 m. kovo 21 d. Sprendimo *RWE Vertrieb* (C-92/11, EU:C:2013:180)] 26 punktą, priimtas arba įsigaliojusias po sutarties sudarymo? Ar į šios išimties taikymo sritį taip pat patenka sutarties sąlyga, kuri tapo *ex tunc* veikiančios sutarties dalimi po tokios sutarties sudarymo taikant imperatyvią teisės akto nuostatą, kuria užpildoma spraga, atsiradusi dėl nesąžiningos sutarties sąlygos, be kurios sutarties vykdymas neįmanomas, negaliojimo?

3. Jeigu, atsižvelgiant į atsakymus, pateiktus į pirmesnius klausimus, galima nagrinėti sutarties sąlygos, pagal kurią su keitimo kursu susijusi rizika tenka vartotojui, nesąžiningumą, ar pagal Direktyvos 93/13 4 straipsnio 2 dalį kylantis aiškios ir suprantamos formuluotės reikalavimas turi būti aiškinamas taip, kad jis tenkinamas ir tuo atveju, kai tokiomis sąlygomis, kaip nurodytosios

dėstant faktines aplinkybes, įvykdoma teisės aktuose nustatyta ir bet kuriuo atveju abstrakčiai suformuluota pareiga informuoti, ar vis dėlto turi būti pateikiami ir kredito įstaigai žinomi arba sudarant sutartį jos galimi gauti duomenys, susiję su rizika vartotojui?

4. Ar, atsižvelgiant į aiškumo ir skaidrumo reikalavimą ir į tai, kas nurodyta Direktyvos 93/13 priedo 1 dalies i punkte, svarbi aplinkybė, kad sutarties sudarymo momentu sąlygos, susijusios su vienašališko sutarties keitimo teise ir valiutos pirkimo ir pardavimo kursų skirtumu – jos po kelerių metų pripažintos nesąžiningomis, – buvo numatytos sutartyje kartu su sąlyga dėl rizikos, susijusios su keitimo kursu, prisiėmimo, todėl, atsižvelgiant į visas šias sąlygas, vartotojas iš tikrųjų visiškai negalėjo numatyti mokėjimo įsipareigojimų evoliucijos ar jų kitimo mechanizmo? Ar nagrinėjant, ar sąlyga, kurioje įtvirtinta su valiutos keitimo kursu susijusi rizika, yra nesąžininga, nereikia atsižvelgti į sutarties sąlygas, kurios vėliau pripažintos nesąžiningomis?

5. Ar nacionaliniam teismui pripažinus, kad sutarties sąlyga, pagal kurią su valiutos keitimo kursu susijusi rizika tenka vartotojui, yra nesąžininga, toks teismas, nustatydamas teisines pasekmes pagal nacionalinės teisės normas, privalo *ex officio* atsižvelgti, paisydamas šalių teisės būti išklausytoms per rungimosi principu grindžiamą procesą, ir į kitas nesąžiningas sutarties sąlygas, kurių ieškovai nenurodė savo ieškinyje? Ar veikimo *ex officio* principas taip pat taikomas pagal Teisingumo Teismo jurisprudenciją, jeigu ieškovas yra vartotojas, ar, atsižvelgiant į šalių autonomijos principo vaidmenį visame procese ir proceso ypatybes, pagal principą, kad šalys turi teisę apibrėžti ieškinio dalyką, nagrinėjimas *ex officio* negalimas?“

Dėl prejudicinių klausimų

Dėl klausimų priimtinumo

35 *OTP Bank* teigia, kad pirmas–ketvirtas klausimai yra nepriimtini iš esmės motyvuojant tuo, kad jie yra hipotetiški ir kad prašomas Sąjungos teisės išaiškinimas niekaip nesusijęs su pagrindinės bylos aplinkybėmis ar dalyku. *OTP Bank* teigimu, prašymą priimti prejudicinį sprendimą pateikęs teismas rėmėsi klaidingu teiginiu, kad įstatymai DH 1 ir DH 3 lėmė tai, jog valiutos keitimo rizika, susijusi su paskolų užsienio valiuta sutartimis, buvo perkelta vartotojams. Iš tiesų minėti įstatymai, taip pat *Kúria* (Aukščiausiasis Teismas) sprendimai, visų pirma Sprendimas Nr. 2/2014 PJE, nelėmė pareigos *ex tunc* pakeisti sąlygas, jau numatytas sutartyje ir susijusias su valiutos keitimo rizika. *Kúria* (Aukščiausiasis Teismas) nusprendė, kad nacionalinis teismas turi įvertinti kiekvienos tam teismui pateiktos sąlygos formuluotės aiškumą ir suprantamumą, taikant Direktyvos 93/13 4 straipsnio 2 dalį. Įstatymų DH 1 ir DH 3 nuostatos nepakeitė šio *Kúria* (Aukščiausiojo Teismo) sprendimo turinio.

36 Dėl penktojo klausimo *OTP Bank* tvirtina, kad Teisingumo Teismas jau yra nusprendęs, jog pagal Direktyvos 93/13 6 straipsnio 1 dalį nacionalinis teismas privalo *ex officio* išnagrinėti sutarties sąlygos sąžiningumą. Kadangi tarp šalių nekyla ginčas šiuo aspektu, jis nesusijęs su ginčo faktinėmis aplinkybėmis.

37 Šiuo klausimu visų pirma primintina, kad pagal suformuotą Teisingumo Teismo jurisprudenciją nacionalinio teismo pateiktiems klausimams dėl Sąjungos teisės išaiškinimo, atsižvelgiant į jo paties nurodytas faktines aplinkybes ir teisinius pagrindus, kurių tikslumo Teisingumo Teismas neprivalo tikrinti, taikoma reikšmingumo prezumpcija. Teisingumo Teismas gali atsisakyti priimti sprendimą dėl nacionalinio teismo pateikto prejudicinio klausimo, tik jeigu akivaizdu, kad prašomas Europos Sąjungos teisės išaiškinimas neturi jokio ryšio su pagrindinės bylos faktais arba dalyku, jeigu problema hipotetinė arba jeigu Teisingumo Teismas neturi faktinės ir teisinės informacijos, būtinos naudingam atsakymui į jam pateiktus klausimus (šiuo klausimu žr. 2018 m. balandžio 17 d. Sprendimo *Krüsemann ir kt.*,

C-195/17, C-197/17–C-203/17, C-226/17, C-228/17, C-254/17, C-274/17, C-275/17, C-278/17–C-286/17 ir C-290/17–C-292/17, EU:C:2018:258, 24 punktą ir jame nurodytą jurisprudenciją).

38 Dėl *OTP Bank* teiginio, kad įstatymais DH 1 ir DH 3 nepakeičiama vartotojo padėtis tiek, kiek tai susiję su keitimo rizika, ir kad dėl to klausimai yra hipotetiniai, reikia pažymėti, kad prašymą priimti prejudicinį sprendimą pateikęs teismas iš esmės nurodo, jog šių įstatymų priėmimas bet kuriuo atveju turi tam tikros įtakos šiai rizikai.

39 Žinoma, iš Teisingumo Teismui pateiktos bylos medžiagos, įskaitant ir pačią nutartį dėl prašymo priimti prejudicinį sprendimą, matyti, kad tokios rizikos buvimas išplaukia iš pačios sutarties esmės, kuri šiuo atveju išreikšta nagrinėjamos paskolos sutarties 4.7.1 punkte, pagal kurį skolininkas turi vykdyti jam tenkančias mokėjimo pareigas, išreikštas paskolos valiuta, atlikdamas lygiaverčius pavedimus Vengrijos forintais, apskaičiuotus taikant paskutinę paskolos grąžinimo termino dieną galiojantį valiutos keitimo kursą.

40 Vis dėlto, prašymą priimti prejudicinį sprendimą pateikusio teismo teigimu, Įstatymo DH 1 3 straipsnio 2 dalis, pagal kurią negaliojanti sąlyga dėl keitimo kurso skirtumo pakeičiama nuostata, kuria įpareigojama taikyti oficialų Vengrijos nacionalinio banko nustatytą atitinkamos valiutos keitimo kursą, taip pat Įstatymo DH 3 10 straipsnis, pagal kurį paskolos užsienio valiuta sutartys pakeičiamos į sutartis, išreikštas Vengrijos forintais, vis tiek praktiškai lemia tai, kad keitimo rizika ir toliau tenka vartotojams, nes šio konvertavimo momentu keitimo kursas nustatomas remiantis vidurkiu.

41 Šio sprendimo 37 punkte nurodyta reikšmingumo prezumpcija neturėtų būti paneigta paprasčiausia aplinkybe, kad viena iš pagrindinės bylos šalių ginčija nacionalinės teisės nuostatų aiškinimą, kurį pateikia prašymą priimti prejudicinį sprendimą pateikęs teismas, taigi ir prejudicinių klausimų reikšmingumas ginčui pagrindinėje byloje išspręsti. Iš tiesų, pagrindinėje byloje nagrinėjamų faktinių aplinkybių konstatavimas ir vertinimas, taip pat nacionalinės teisės aiškinimas ir taikymas priklauso tik nacionalinio teismo jurisdikcijai (2016 m. birželio 8 d. Sprendimo *Hünnebeck*, C-479/14, EU:C:2016:412, 36 punktas ir jame nurodyta jurisprudencija).

42 Dėl penktojo klausimo reikia pažymėti, kad prašymą priimti prejudicinį sprendimą pateikęs teismas iš esmės klausia, ar Teisingumo Teismo jurisprudencija, susijusi su nacionalinio teismo pareiga tam tikromis aplinkybėmis *ex officio* nurodyti pagrindus, kurių jam nepateikė šalys, taikytina ir tokiai bylai kaip pagrindinė, kurioje vartotojas yra ne atsakovas, bet ieškovas.

43 Šiuo klausimu pakanka priminti, kad net jeigu egzistuoja Teisingumo Teismo jurisprudencija, kuria išsprendžiamas nagrinėjamas teisės klausimas, nacionaliniai teismai išsaugo visišką laisvę kreiptis į Teisingumo Teismą, jei jie mano, kad to reikia, ir aplinkybė, kad prašomas išaiškinti nuostatas Teisingumo Teismas jau išaiškino, nesudaro kliūčių Teisingumo Teismui iš naujo priimti sprendimo (2017 m. rugsėjo 20 d. Sprendimo *Andriciuc ir kt.*, C-186/16, EU:C:2017:703, 21 punktas ir jame nurodyta jurisprudencija).

44 Atsižvelgiant į tai, kas išdėstyta, nėra akivaizdu, kad prašomas išaiškinimas neturi jokio ryšio su pagrindinės bylos aplinkybėmis ar dalyku, kad problema hipotetinė arba kad Teisingumo Teismas neturi būtinos faktinės ir teisinės informacijos, kad naudingai atsakytų į jam pateiktus klausimus.

45 Taigi prejudiciniai klausimai priimtini.

Dėl pirmojo klausimo

46 Savo pirmuoju klausimu prašymą priimti prejudicinį sprendimą pateikęs teismas iš esmės siekia išsiaiškinti, ar sąvoka „sąlyga, dėl kurios nebuvo atskirai derėtasi“, vartojama Direktyvos 93/13 3 straipsnio 1 dalyje, turi būti aiškinama taip, kad ji, be kita ko, apima sutarties sąlygą, pakeistą imperatyvia nacionalinės teisės akto nuostata, kaip antai Įstatymo DH 1 3 straipsnio 2 dalimi, siejama su Įstatymo DH 3 10 straipsniu, priimta po to, kai su vartotoju buvo sudaryta paskolos sutartis, siekiant pakeisti minėtoje sutartyje esančią negaliojančią sąlygą, įpareigojant taikyti nacionalinio banko nustatytą valiutos keitimo kursą apskaičiuojant paskolos sumą.

47 Pagal minėtos direktyvos 3 straipsnio 2 dalį visada laikoma, kad dėl sąlygos nebuvo atskirai derėtasi, jeigu ji buvo parengta iš anksto ir vartotojas dėl to negalėjo padaryti įtakos sąlygos esmei.

48 Šiuo atveju, kadangi pagrindinėje byloje nagrinėjamos sąlygos buvo nustatytos nacionalinės teisės aktų leidėjo, akivaizdu, kad sutarties šalys dėl jų atskirai nesiderėjo.

49 Todėl į pirmąjį klausimą reikia atsakyti taip: sąvoka „sąlyga, dėl kurios nebuvo atskirai derėtasi“, vartojama Direktyvos 93/13 3 straipsnio 1 dalyje, turi būti aiškinama taip, kad ji, be kita ko, apima sutarties sąlygą, pakeistą imperatyvia nacionalinės teisės akto nuostata, priimta po to, kai su vartotoju buvo sudaryta paskolos sutartis, siekiant pakeisti minėtoje sutartyje esančią negaliojančią sąlygą.

Dėl antrojo klausimo

50 Visų pirma reikia pažymėti, kaip nurodyta šio sprendimo 39 punkte ir kaip matyti iš Teisingumo Teismui pateiktos bylos medžiagos, kad šiuo atveju valiutos keitimo rizikos buvimas išplaukia iš pačios sutarties esmės, visų pirma jos 4.7.1 punkto. Vis dėlto, prašymą priimti prejudicinį sprendimą pateikusio teismo teigimu, ši rizika išlieka – bent jau iš dalies – ir dėl Įstatymo DH 1 3 straipsnio 2 dalies, siejamos su Įstatymo DH 3 10 straipsniu, taikymo, nes šiomis nacionalinės teisės nuostatomis pakeičiamos galiojančios sutartys; šiuo pakeitimu siekiama valiutos, kuria išreikta paskolos sutartis, keitimo kursą pakeisti oficialiu, Vengrijos nacionalinio banko nustatytu, keitimo kursu.

51 Taigi, reikia manyti, kad antruoju klausimu prašymą priimti prejudicinį sprendimą pateikęs teismas iš esmės siekia išsiaiškinti, ar Direktyvos 93/13 1 straipsnio 2 dalį reikia aiškinti taip, kad šios direktyvos taikymo sritis apima sąlygas, pakeistas imperatyviomis nacionalinės teisės nuostatomis, priimtomis po paskolos sutarties sudarymo su vartotoju, kuriomis siekiama pakeisti jos negaliojančią sąlygą įtvirtinant nacionalinio banko nustatytą oficialų valiutos keitimo kursą, taikytiną apskaičiuojant paskolos sumą, valiutos keitimo riziką, jei nacionalinė valiuta nuvertėtų užsienio valiutos, kuria buvo sudaryta paskolos sutartis, atžvilgiu, paliekant vartotojui.

52 Reikia priminti, kad Direktyvos 93/13 1 straipsnio 2 dalyje numatyta šios direktyvos taikymo srities išimtis, kuri taikoma sąlygoms, atspindinčioms įstatymų ar kitų teisės aktų privalomąsias nuostatas. Teisingumo Teismas jau yra nusprendęs, kad numatytos dvi šios išimties taikymo sąlygos. Pirma, sutarties sąlyga turi atspindėti įstatymo ar kito teisės akto nuostatą, antra, ši nuostata turi būti privalomojo pobūdžio (šiuo klausimu žr. 2017 m. rugsėjo 20 d. Sprendimo *Andriciuc ir kt.*, C-186/16, EU:C:2017:703, 27 ir 28 punktus ir juose nurodytą jurisprudenciją).

53 Ši Direktyvos 93/13 taikymo išimtis grindžiama tuo, kad galima daryti pagrįstą prielaidą, jog nacionalinės teisės aktų leidėjas yra užtikrinęs visų sutarties šalių teisių ir pareigų pusiausvyrą (šiuo klausimu žr. 2013 m. kovo 21 d. Sprendimo *RWE Vertrieb*, C-92/11, EU:C:2013:180, 28 punktą).

54 Vis dėlto Teisingumo Teismas taip pat nusprendė, kad nacionalinis teismas turi atsižvelgti į tai, kad minėtos direktyvos 1 straipsnio 2 dalyje įtvirtinta išimtis, atsižvelgiant į tos pačios direktyvos tikslą – būtent apsaugoti vartotojus nuo nesąžiningų sąlygų taikymo jų su komercinės veiklos vykdytojais sudaromose sutartyse, turi būti aiškinama siaurai (šiuo klausimu žr. 2017 m. rugsėjo 20 d. Sprendimo *Andriciuc ir kt.*, C-186/16, EU:C:2017:703, 31 punktą ir jame nurodytą jurisprudenciją).

55 Konkrečiai dėl minėto Direktyvos 93/13 tikslo ir bendros struktūros, atsižvelgiant į viešojo intereso, kuriuo grindžiama vartotojams suteikiama apsauga, pobūdį ir svarbą, direktyva valstybės narės įpareigojamos nustatyti, pirma, tai, kad, kaip matyti iš jos 6 straipsnio 1 dalies, „nesąžiningos sąlygos, naudojamos sutartyje, kurią pardavėjas ar tiekėjas sudaro su vartotoju <…>, nebūtų privalomos vartotojui“, ir, antra, kaip matyti iš jos 7 straipsnio 1 dalies, tinkamas ir veiksmingas priemones, „užkertančias kelią nuolatiniam nesąžiningų sąlygų naudojimui sutartyse, pardavėjų ar tiekėjų sudaromose su vartotojais“ (šiuo klausimu žr. 2016 m. balandžio 21 d. Sprendimo *Radlinger ir Radlingerová*, C-377/14, EU:C:2016:283, 98 punktą ir jame nurodytą jurisprudenciją).

56 Būtent dėl Direktyvos 93/13 6 straipsnio 1 dalies Teisingumo Teismas jau yra nusprendęs, kad nors šia nuostata reikalaujama, jog valstybės narės numatytų, kad nesąžiningos sąlygos nebūtų privalomos vartotojui, „kaip numatyta jų nacionalinės teisės aktuose“, nacionalinis teisinis Direktyva 93/13 vartotojams garantuojamos apsaugos reglamentavimas negali pakeisti šios apsaugos apimties, taigi ir jos turinio (šiuo klausimu žr. 2016 m. gruodžio 21 d. Sprendimo *Gutiérrez Naranjo ir kt.*, C-154/15, C-307/15 ir C-308/15, EU:C:2016:980, 64 ir 65 punktus).

57 Šiuo atveju neginčijama, kad Įstatymo DH 1 3 straipsnis ir Įstatymo DH 3 10 straipsnis buvo priimti po to, kai buvo sudarytos paskolos užsienio valiuta sutartys, nes nacionalinės teisės aktų leidėjas laikė nesąžininga sutarties sąlygą dėl valiutos keitimo kursų skirtumo, kurį apskritai tokios sutartys numatė, ir, atsižvelgdamas į tai, nusprendė sutartyje įtvirtintą valiutos keitimo kursą pakeisti į Vengrijos nacionalinio banko nustatytą kursą.

58 Iš Teisingumo Teismo turimos bylos medžiagos matyti, kad šie įstatymai buvo priimti atsižvelgiant į ypatingą kontekstą, nes jie grindžiami *Kúria* (Aukščiausiasis Teismas) sprendimu Nr. 2/2014 PJE, priimtu siekiant suvienodinti teisę, kuriame tas teismas sprendė dėl nesąžiningų sąlygų ar prielaidos dėl nesąžiningų sąlygų, kiek tai susiję su keitimo kurso skirtumu, ir dėl vienašališko pakeitimo galimybės užsienio valiuta išreikšto kredito ar paskolos sutartyse, sudarytose su vartotojais.

59 Iš nutarties pateikti prašymą priimti prejudicinį sprendimą matyti, kad tiek minėtas *Kúria* (Aukščiausiasis Teismas) sprendimas, tiek Įstatymas DH 1 grindžiami 2014 m. balandžio 30 d. Sprendimu *Kásler ir Káslerné Rábai* (C-26/13, EU:C:2014:282).

60 To sprendimo 82 punkte Teisingumo Teismas nusprendė, kad, esant tam tikroms aplinkybėms, nesąžiningos sąlygos pakeitimas dispozityvia nacionaline nuostata atitinka Direktyvos 93/13 6 straipsnio 1 dalies tikslą, nes pagal suformuotą jurisprudenciją šia nuostata siekiama pakeisti sutartimi nustatytą formalią sutarties šalių teisių ir pareigų pusiausvyrą realia pusiausvyra, galinčia atkurti šios sutarties šalių lygybę, o ne panaikinti visas sutartis, kuriose yra nesąžiningų sąlygų.

61 Iš tiesų, jei nacionaliniam teismui būtų draudžiama nesąžiningą sąlygą, be kurios tam tikra sutartis negalėtų egzistuoti, pakeisti dispozityvia nacionalinės teisės nuostata, tas teismas būtų priverstas panaikinti visą sutartį. Dėl to vartotojui galėtų atsirasti ypač neigiamų padarinių, o dėl tokio panaikinimo likusi negrąžinta paskolos dalis, kurios dydis gali viršyti vartotojo finansines galimybes, iš principo taptų mokėtina nedelsiant; tokia situacija neigiamai paveiktų veikiau vartotoją, o ne paskolos davėją, kuris dėl to nebūtų atgrasytas nuo tokių sąlygų įtraukimo į jo siūlomas sutartis (šiuo klausimu žr. 2014 m. balandžio 30 d. Sprendimo *Kásler ir Káslerné Rábai*, C-26/13, EU:C:2014:282, 83 ir 84 punktus).

62 Dėl pagrindinės bylos reikia pažymėti, kad iš Teisingumo Teismo turimos bylos medžiagos matyti, jog pagal Įstatymo DH 1 3 straipsnį 2 dalį ir Įstatymo DH 3 10 straipsnį sąlygą dėl valiutos keitimo kurso pakeisdamas sąlyga, kad tarp sutarties šalių taikomas Vengrijos nacionalinio banko nustatytas keitimo kursas, nacionalinės teisės aktų leidėjas siekė nustatyti tam tikras sąlygas, susijusias su pareigomis, įtvirtintomis šios rūšies paskolų sutartyse.

63 Šiuo klausimu Teisingumo Teismas jau yra nusprendęs, kad Direktyvos 93/13 1 straipsnio 2 dalis turi būti aiškinama taip, kad ši direktyva netaikoma sutarties, sudarytos tarp komercinės veiklos vykdytojo ir vartotojo, sąlygoms, kurias nustato nacionalinės teisės aktai (šiuo klausimu žr. 2017 m. gruodžio 7 d. Nutarties *Woonhaven Antwerpen*, C-446/17, nepaskelbta Rink., EU:C:2017:954, 31 punktą).

64 Iš to išplaukia, kad sutarties sąlygos, kaip antai nurodytosios šio sprendimo 62 punkte, atspindinčios imperatyvias teisės aktų nuostatas, neturėtų būti priskiriamos Direktyvos 93/13 taikymo sričiai.

65 Vis dėlto toks samprotavimas nereiškia, kad kita sutarties sąlyga, kaip antai ta, kuri susijusi su keitimo rizika, visa taip pat nepatenka į šios direktyvos taikymo sritį ir todėl neturėtų būti nagrinėjama atsižvelgiant į ją.

66 Iš tiesų, kaip buvo priminta šio sprendimo 54 punkte, Direktyvos 93/13 1 straipsnio 2 dalis turi būti aiškinama siaurai. Todėl tai, kad tam tikros teisės aktų nuostatas atspindinčios sąlygos nepatenka į minėtos direktyvos taikymo sritį, nereiškia, kad nacionalinis teismas, atsižvelgdamas į šią direktyvą, negali vertinti kitų toje pačioje sutartyje esančių teisės aktų nuostatose nenumatytų sąlygų teisėtumo.

67 Šiuo atveju iš Teisingumo Teismui pateiktos bylos medžiagos matyti, kad pakeitimais pagal Įstatymo DH 1 3 straipsnio 2 dalį ir Įstatymo DH 3 10 straipsnį nebuvo siekta išspręsti visų klausimų, susijusių su keitimo rizika už laikotarpį nuo nagrinėjamos paskolos sutarties sudarymo momento iki jos konvertavimo į Vengrijos forintus remiantis Įstatymu DH 3.

68 Dėl sutarties sąlygų, kuriose sprendžiamas klausimas dėl keitimo rizikos ir kurių neapima šie įstatymo pakeitimai, reikia pažymėti, kad pagal Teisingumo Teismo jurisprudenciją tokios sąlygos priskirtinos Direktyvos 93/13 4 straipsnio 2 dalies taikymo sričiai, todėl šioje nuostatoje numatytų sąlygų sąžiningumas nėra vertinamas, tik jei kompetentingas nacionalinis teismas, kiekvieną iš jų atskirai išnagrinėjęs, nustato, kad komercinės veiklos vykdytojas jas suformulavo aiškiai ir suprantamai (2017 m. rugsėjo 20 d. Sprendimo *Andriciuc ir kt.*, C-186/16, EU:C:2017:703, 43 punktas).

69 Be to, tai, kad sąlygos, susijusios su valiutos keitimo kurso skirtumu, tokiu būdu nepriskirtinos Direktyvos 93/13 taikymo sričiai remiantis jos 1 straipsnio 2 dalimi, netrukdo reikalavimų pagal šios direktyvos 6 straipsnio 1 dalį ir 7 straipsnio 1 dalį ir Teisingumo Teismo jurisprudencijos, be kita ko, primintos šio sprendimo 32–34 punktuose (2018 m. gegužės 31 d. Sprendimas *Sziber*, C-483/16, EU:C:2018:367), taikyti visiems klausimams, kuriuos apima minėta direktyva ir, be kita ko, procedūros taisyklėms, leidžiančioms užtikrinti teises, kuriomis pagal šią direktyvą naudojasi teisės subjektai.

70 Atsižvelgiant į tai, kas išdėstyta, į antrąjį klausimą reikia atsakyti taip: Direktyvos 93/13 1 straipsnio 2 dalį reikia aiškinti taip, kad į šios direktyvos taikymo sritį nepatenka sąlygos, atspindinčios imperatyvias nacionalinės teisės nuostatas, priimtas po paskolos sutarties sudarymo su vartotoju, kuriomis siekiama pakeisti jos negaliojančią sąlygą įtvirtinant nacionalinio banko nustatytą valiutos keitimo kursą. Vis dėlto sąlyga, kaip antai nagrinėjama pagrindinėje byloje, susijusi su valiutos keitimo rizika, pagal šią nuostatą priskirtina minėtai taikymo sričiai.

Dėl trečiojo klausimo

71 Savo trečiuoju klausimu prašymą priimti prejudicinį sprendimą pateikęs teismas iš esmės siekia išsiaiškinti, ar Direktyvos 93/13 4 straipsnio 2 dalį reikia aiškinti taip, kad reikalavimas, pagal kurį sutarties sąlygos turi būti pateiktos aiškiai ir suprantamai, reiškia, jog kredito įstaiga turi pateikti išsamią informaciją apie valiutos keitimo riziką, t. y. rizikos dėl ekonominių pasekmių, kurias gali lemti nacionalinės valiutos nuvertėjimas užsienio valiutos, kuria išreikšta paskolos sutartis, atžvilgiu, analizę.

72 Šiuo aspektu, nors tik prašymą priimti prejudicinį sprendimą pateikęs teismas turi priimti sprendimą dėl šios sąlygos kvalifikavimo pagal atitinkamo atvejo aplinkybes, Teisingumo Teismui tenka kompetencija remiantis Direktyvos 93/13 nuostatomis, nagrinėjamu atveju – jos 4 straipsnio 2 dalimi, nurodyti kriterijus, kuriuos nacionalinis teismas gali arba turi taikyti vertindamas sutarties sąlygą pagal šias nuostatas (2015 m. balandžio 23 d. Sprendimo *Van Hove*, C-96/14, EU:C:2015:262, 28 punktas ir jame nurodyta jurisprudencija).

73 Šiuo klausimu, kiek tai susiję su užsienio valiuta išreikštų paskolų sutartimis, iš Teisingumo Teismo jurisprudencijos matyti, kad Direktyvos 93/13 4 straipsnio 2 dalis turi būti aiškinama taip, kad sąlygos aiškumo ir suprantamumo reikalavimas neturėtų būti susiaurintas iki suprantamumo tik formaliuoju ir gramatiniu požiūriu (šiuo klausimu žr. 2017 m. rugsėjo 20 d. Sprendimo *Andriciuc ir kt.*, C-186/16, EU:C:2017:703, 44 punktą ir jame nurodytą jurisprudenciją).

74 Šiuo atveju dėl paskolų, suteiktų valiuta, kaip antai nagrinėjamų pagrindinėje byloje, reikia pažymėti, kaip priminė Europos sisteminės rizikos valdyba savo 2011 m. rugsėjo 21 d. Rekomendacijoje ESRV/2011/1 dėl skolinimo užsienio valiutomis (OL C 342, 2011, p. 1), kad finansų įstaigos paskolos gavėjams turi suteikti pakankamai informacijos, kad jie galėtų priimti informacija pagrįstus ir atsargius sprendimus, ir ta informacija turi apimti bent informaciją apie valstybės narės, kurioje reziduoja paskolos gavėjas, didelio teisėtos mokėjimo priemonės nuvertėjimo ir užsienio palūkanų normos padidėjimo poveikį dalinėms įmokoms (Rekomendacija A. Kredito gavėjų informavimas apie riziką, 1 punktas) (2017 m. rugsėjo 20 d. Sprendimo *Andriciuc ir kt.*, C-186/16, EU:C:2017:703, 49 punktas).

75 Konkrečiau kalbant, paskolos gavėją, pirma, reikia aiškiai informuoti apie tai, kad, pasirašant užsienio valiuta išreikštą paskolos sutartį, jam tenka tam tikra valiutų keitimo rizika, kurią jam galbūt bus sunku prisiimti ekonominiu požiūriu, jei valiuta, kuria jis gauna pajamas, nuvertėtų. Antra, iš komercinės veiklos vykdytojo, šiuo atveju – banko, turi būti reikalaujama, kad jis nurodytų galimus valiutų kursų svyravimus ir riziką, galinčią kilti dėl to, kad paskola imama užsienio valiuta (šiuo klausimu žr. 2017 m. rugsėjo 20 d. Sprendimo *Andriciuc ir kt.*, C-186/16, EU:C:2017:703, 50 punktą).

76 Galiausiai, Direktyvos 93/13 20 konstatuojamojoje dalyje šiuo atžvilgiu pažymėta, kad vartotojui turi būti suteikta reali galimybė susipažinti su visomis sutarties sąlygomis. Iš tiesų iki sutarties sudarymo informacija apie sutarties sąlygas ir jos sudarymo pasekmes vartotojui yra ypač svarbi; būtent pagal šią informaciją jis sprendžia, ar norėtų užmegzti sutartinius ryšius su komercinės veiklos vykdytoju priimdamas iš anksto šio parengtas sąlygas (šiuo klausimu žr. 2014 m. balandžio 30 d. Sprendimo *Kásler ir Káslerné Rábai*, C-26/13, EU:C:2014:282, 70 punktą ir jame nurodytą jurisprudenciją).

77 Šiuo atveju, atsižvelgiant į tai, kas išdėstyta, teismas privalo atsižvelgti, be kita ko, į nagrinėjamoje paskolos sutartyje esantį 10 punktą „Pareiškimas apie pranešimą dėl rizikos“, kurio formuluotė išdėstyta šio sprendimo 19 punkte, taikomą kartu su galimai papildomai prieš sudarant šią sutartį pateiktina informacija. Pastaruoju atveju iš Teisingumo Teismui pateiktos bylos medžiagos matyti, kad paskolos gavėjai gavo, bet kita ko, papildomos informacijos apie valiutos keitimo kurso riziką su konkrečiais rizikos skaičiavimo pavyzdžiais Vengrijos forintų nuvertėjimo Šveicarijos frankų atžvilgiu atvejais, tačiau tai patikrinti turi prašymą priimti prejudicinį sprendimą pateikęs teismas.

78 Atsižvelgiant į tai, kas išdėstyta, į trečiąjį klausimą reikia atsakyti taip: Direktyvos 93/13 4 straipsnio 2 dalį reikia aiškinti taip, kad reikalavimas, pagal kurį sutarties sąlygos turi būti suformuluotos aiškiai ir suprantamai, įpareigoja kredito įstaigas pateikti paskolos gavėjams informaciją, kurios pakaktų jiems priimti informacija pagrįstus ir atsargius sprendimus. Šiuo aspektu šis reikalavimas reiškia, kad sąlygą dėl valiutos keitimo rizikos vartotojas turi ne tik suprasti formaliuoju ir gramatiniu požiūriu, bet ir suvokti jos konkretų turinį, kad vidutinis vartotojas, t. y. pakankamai informuotas ir protingai pastabus bei nuovokus vartotojas, galėtų žinoti ne tik apie nacionalinės valiutos nuvertėjimo užsienio valiutos, kuria buvo išreikšta paskola, atžvilgiu galimybę, bet ir įvertinti potencialiai dideles tokios sąlygos ekonomines pasekmes jo finansiniams įsipareigojimams.

Dėl ketvirtojo klausimo

79 Savo ketvirtuoju klausimu prašymą priimti prejudicinį sprendimą pateikęs teismas siekia išsiaiškinti, ar Direktyvos 93/13 4 straipsnį reikia aiškinti taip, kad juo įpareigojama sutarties sąlygų aiškumą ir suprantamumą sutarties sudarymo momentu vertinti atsižvelgiant į visas su jos sudarymu susijusias aplinkybes ir į visas kitas sutarties sąlygas, nors kai kurios iš šių sąlygų vėliau nacionalinės teisės aktų leidėjo buvo pripažintos nesąžiningomis ar preziumuota, kad jos tokios yra, ir panaikintos.

80 Iš Direktyvos 93/13 4 straipsnio 1 dalies formuluotės matyti, kad, esant situacijai, kai tam tikra sąlyga susijusi su pagrindinio sutarties dalyko apibrėžimu, siekiant įvertinti, ar ši sąlyga pateikta aiškiai ir suprantamai, kaip tai suprantama pagal tos pačios direktyvos 4 straipsnio 2 dalį, reikia atsižvelgti, be kita ko, į visas sutarties sąlygas, joje esančias jos sudarymo momentu, nes būtent tuo momentu vartotojas nusprendžia, ar jis nori būti pagal sutartį susaistytas su komercinės veiklos vykdytoju ir įsipareigoti pagal jo anksčiau parengtas sąlygas.

81 Iš to išplaukia, kiek tai susiję su pagrindine byla, kad vėlesnis įstatymų DH 1, DH 2 ir DH 3 įsigaliojimas, kiek jais imperatyviai *ex tunc* buvo pakeistos tam tikros nagrinėjamoje paskolos sutartyje įtvirtintos sąlygos, nėra viena iš aplinkybių, į kurias prašymą priimti prejudicinį sprendimą pateikęs teismas turi atsižvelgti vertindamas sąlygos, susijusios su valiutos keitimo rizika, skaidrumą.

82 Iš to matyti, kad prašymą priimti prejudicinį sprendimą pateikęs teismas turi atsižvelgti į visas pagrindinės bylos aplinkybes, buvusias sutarties sudarymo momentu.

83 Todėl į ketvirtąjį klausimą reikia atsakyti taip: Direktyvos 93/13 4 straipsnį reikia aiškinti taip, kad juo įpareigojama sutarties sąlygų aiškumą ir suprantamumą sutarties sudarymo momentu vertinti atsižvelgiant į visas su jos sudarymu susijusias aplinkybes ir į visas kitas sutarties sąlygas, nepaisant to, kad kai kurios iš šių sąlygų vėliau nacionalinės teisės aktų leidėjo buvo pripažintos nesąžiningomis ar preziumuota, kad jos tokios yra, ir panaikintos.

Dėl penktojo klausimo

84 Savo penktuoju klausimu prašymą priimti prejudicinį sprendimą pateikęs teismas siekia išsiaiškinti, ar Direktyvos 93/13 6 straipsnio 1 dalis turi būti aiškinama taip, kad nacionalinis teismas, o ne ieškovo statusą turintis vartotojas *ex officio* turi nustatyti galimą sutarties, kurią vartotojas sudarė su komercinės veiklos vykdytoju, sąlygų nesąžiningumą.

85 Remiantis Direktyvos 93/13 6 straipsnio 1 dalimi valstybės narės nustato, kad nesąžiningos sąlygos, naudojamos sutartyje, kurią komercinės veiklos vykdytojas sudaro su vartotoju taip, kaip numatyta jų nacionalinės teisės aktuose, nebūtų privalomos vartotojui ir kad sutartis ir toliau būtų šalims privaloma tomis sąlygomis, jei ji gali išlikti be nesąžiningų nuostatų.

86 Be to, iš Direktyvos 93/13 7 straipsnio 1 dalies, siejamos su jos 24 konstatuojamąja dalimi, matyti, kad valstybės narės turi užtikrinti, jog teismai ir administravimo institucijos disponuotų pakankamomis ir veiksmingomis priemonėmis tam, kad būtų užkirstas kelias nesąžiningų sąlygų naudojimui komercinės veiklos vykdytojų su vartotojais sudaromose sutartyse. Šiuo klausimu Teisingumo Teismas priminė viešojo intereso – vartotojų, kurių padėtis yra mažiau palanki nei komercinės veiklos vykdytojų, apsaugos – pobūdį ir svarbą (2018 m. gegužės 31 d. Sprendimo *Sziber*, C-483/16, EU:C:2018:367, 33 punktas ir jame nurodyta jurisprudencija).

87 Reikia priminti, kad, atsižvelgiant į tai, kas išdėstyta, nacionalinis teismas turi *ex officio* įvertinti sutarties sąlygos, patenkančios į Direktyvos 93/13 taikymo sritį, nesąžiningumą ir taip kompensuoti disbalansą tarp vartotojo ir komercinės veiklos vykdytojo, jei tik jam žinomos šiuo tikslu reikalingos teisinės ir faktinės aplinkybės (šiuo klausimu žr. 2017 m. sausio 26 d. Sprendimo *Banco Primus*, C-421/14, EU:C:2017:60, 43 punktą ir jame nurodytą jurisprudenciją).

88 Ši nacionaliniam teismui tenkanti pareiga turi būti laikoma būtina siekiant vartotojui užtikrinti veiksmingą apsaugą, atsižvelgiant, be kita ko, į realią galimybę, jog vartotojas nežinos savo teisių ar susidurs su jų įgyvendinimo sunkumais (šiuo klausimu žr. 2018 m. gegužės 17 d. Spendimo *Karel de Grote – Hogeschool Katholieke Hogeschool Antwerpen*, C-147/16, EU:C:2018:320, 31 punktą ir jame nurodytą jurisprudenciją).

89 Be to, Teisingumo Teismas nusprendė, kad, atsižvelgiant į viešojo intereso, kuriuo grindžiama apsauga, kuri Direktyva 93/13 suteikiama vartotojams, pobūdį ir svarbą, jos 6 straipsnį reikia laikyti lygiaverčiu nacionalinėms normoms, kurios vidaus teisės sistemoje priskiriamos prie viešosios tvarkos normų kategorijos (šiuo klausimu žr. 2018 m. gegužės 17 d. Sprendimo *Karel de Grote – Hogeschool Katholieke Hogeschool Antwerpen*, C-147/16, EU:C:2018:320, 35 punktą ir jame nurodytą jurisprudenciją).

90 Iš to darytina išvada, kad apsauga, kurios siekiama Direktyva 93/13, reikalaujama, jog nacionalinis teismas, o ne ieškovo statusą turintis vartotojas *ex officio* nustatytų galimai nesąžiningas sąlygas, įtvirtintas komercinės veiklos vykdytojo ir vartotojo sudarytoje sutartyje, jei žino šiuo tikslu būtinas faktines ir teisines bylos aplinkybes.

91 Iš to matyti, kad į penktąjį klausimą reikia atsakyti taip: Direktyvos 93/13 6 straipsnio 1 dalis ir 7 straipsnio 1 dalis turi būti aiškinamos taip, kad nacionalinis teismas, o ne ieškovo statusą turintis vartotojas *ex officio* turi nustatyti galimą sutarties sąlygų nesąžiningumą, jei jis žino šiuo tikslu būtinas faktines ir teisines bylos aplinkybes.

Dėl bylinėjimosi išlaidų

92 Kadangi šis procesas pagrindinės bylos šalims yra vienas iš etapų prašymą priimti prejudicinį sprendimą pateikusio teismo nagrinėjamoje byloje, bylinėjimosi išlaidų klausimą turi spręsti šis teismas. Išlaidos, susijusios su pastabų pateikimu Teisingumo Teismui, išskyrus tas, kurias patyrė minėtos šalys, nėra atlygintinos.

Remdamasis šiais motyvais, Teisingumo Teismas (antroji kolegija) nusprendžia:

1. **Sąvoka „sąlyga, dėl kurios nebuvo atskirai derėtasi“, vartojama 1993 m. balandžio 5 d. Tarybos direktyvos 93/13/EEB dėl nesąžiningų sąlygų sutartyse su vartotojais 3 straipsnio 1 dalyje, turi būti aiškinama taip, kad ji, be kita ko, apima sutarties sąlygą, pakeistą imperatyvia nacionalinės teisės akto nuostata, priimta po to, kai su vartotoju buvo sudaryta sutartis, siekiant pakeisti minėtoje sutartyje esančią negaliojančią sąlygą.**

2. Direktyvos 93/13 1 straipsnio 2 dalį reikia aiškinti taip, kad į šios direktyvos taikymo sritį nepatenka sąlygos, atspindinčios imperatyvias nacionalinės teisės nuostatas, priimtas po paskolos sutarties sudarymo su vartotoju, kuriomis siekiama pakeisti jos negaliojančią sąlygą įtvirtinant nacionalinio banko nustatytą valiutos keitimo kursą. Vis dėlto sąlyga, kaip antai nagrinėjama pagrindinėje byloje, susijusi su valiutos keitimo rizika, pagal šią nuostatą priskirtina minėtai taikymo sričiai.

3. Direktyvos 93/13 4 straipsnio 2 dalį reikia aiškinti taip, kad reikalavimas, pagal kurį sutarties sąlygos turi būti suformuluotos aiškiai ir suprantamai, įpareigoja kredito įstaigas pateikti paskolos gavėjams informaciją, kurios pakaktų jiems priimti informacija pagrįstus ir atsargius sprendimus. Šiuo aspektu šis reikalavimas reiškia, kad sąlygą dėl valiutos keitimo rizikos vartotojas turi ne tik suprasti formaliuoju ir gramatiniu požiūriu, bet ir suvokti jos konkretų turinį, kad vidutinis vartotojas, t. y. pakankamai informuotas ir protingai pastabus bei nuovokus vartotojas, galėtų žinoti ne tik apie nacionalinės valiutos nuvertėjimo užsienio valiutos, kuria buvo išreikšta paskola, atžvilgiu galimybę, bet ir įvertinti potencialiai dideles tokios sąlygos ekonomines pasekmes jo finansiniams įsipareigojimams.

4. Direktyvos 93/13 4 straipsnį reikia aiškinti taip, kad juo įpareigojama sutarties sąlygų aiškumą ir suprantamumą sutarties sudarymo momentu vertinti atsižvelgiant į visas su jos sudarymu susijusias aplinkybes ir į visas kitas sutarties sąlygas, nepaisant to, kad kai kurios iš šių sąlygų vėliau nacionalinės teisės aktų leidėjo buvo pripažintos nesąžiningomis ar preziumuota, kad tokios yra, ir panaikintos.

5. Direktyvos 93/13 6 straipsnio 1 dalis ir 7 straipsnio 1 dalis turi būti aiškinamos taip, kad nacionalinis teismas, o ne ieškovo statusą turintis vartotojas *ex officio* turi nustatyti galimą sutarties sąlygų nesąžiningumą, jei jis žino šiuo tikslu būtinas faktines ir teisines bylos aplinkybes.

Parašai.